

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

2021

Alena Tomasová

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

**STUDIUM V OBLASTI PEDAGOGICKÝCH VĚD PRO UČITELE
ODBORNÝCH PŘEDMĚTŮ, PRAKTICKÉHO VYUČOVÁNÍ A
ODBORNÉHO VÝCVIKU**

CŽV DVPP DPS

2021-2022

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

Alena Tomasová

**Distanční výuka a specifika distanční výuky ve
speciálních školách**

Praha 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená závěrečná práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 23.11.2021

Alena Tomasová

Anotace

Distanční výuka jako forma výuky ve vzdělávání žáků má svá pozitiva, ale také negativa. Tento způsob vzdělávání, byť má své kořeny už v polovině 19. století, dosáhl od roku 2020 zcela jiné úrovně a začal se masivně využívat v globálním celosvětovém měřítku. Tento rozmach distanční výuky umožnil ve značné míře rozvoj nových technologií, a to zejména internetu, avšak svého využití v nebyvalém měřítku dosáhla distanční forma výuky v souvislosti s celosvětovou epidemií způsobenou SARS-CoV-2, kdy v době mnohaměsíčních uzávěr škol, při nichž děti a studenti zůstávali doma, bylo nutné najít cestu, jak pokračovat ve vzdělávání. Distanční výuka přináší možnosti, jak zachovat vzdělávání v nepříznivých podmínkách, ale výuka dětí ve škole není jen o vzdělávání samotném. Zásadní je role školní docházky v psychosociálním a emocionálním vývoji dítěte nebo studenta. Distanční forma výuky se týká i speciálních škol, kde má vzdělávání svá specifika s ohledem na handicapované děti, které se zde vzdělávají. Speciální školy jsou často jediným možným místem pro sociální kontakty jak žáků, tak i jejich rodin.

Klíčová slova

Vzdělávání na dálku, on-line technologie, distanční výuka, formy distanční výuky, online vzdělávání, offline vzdělávání, speciální školy, formy výuky, Covid, uzávěra škol, socializace.

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 FORMY VZDĚLÁVÁNÍ -VYMEZENÍ POJMU DISTANČNÍ VÝUKA	9
2 HISTORIE A SOUČASNOST DISTANČNÍ VÝUKY.....	10
3 METODIKA PŘI DISTANČNÍ VÝUCE.....	13
4 DISTANČNÍ VÝUKA VE SPECIÁLNÍM ŠKOLSTVÍ.....	15
PRAKTICKÁ ČÁST.....	16
5 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMU.....	16
5.1 Metodologie.....	16
5.2 Kvalitativní výzkum.....	17
5.2.1 Výzkumné metody.....	17
5.2.2 Polostrukturovaný rozhovor.....	18
5.2.3 Charakteristika prostředí a objektů výzkumu	18
5.3 Rozhovor s rodiči.....	19
5.3.1. paní Martina.....	19
5.3.2 paní Diana.....	22
5.3.3 paní Ivana.....	24
5.3.4 paní Marie	26
5.3.5 paní Jitka.....	28
5.4 Vyhodnocení.....	30
ZÁVĚR.....	31

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ..... 33

SEZNAM ZKRATEK.....35

ÚVOD

Ve své práci se budu zabývat distanční výukou a dosavadními zkušenostmi s touto formou výuky ve školství a zejména pak ve speciálním školství. Zaměřuji se na výuku na základních školách, kde děti naplňují povinnou devítiletou školní docházku, kterou upravuje školský zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání z roku 2004. Distanční forma výuky, jinými slovy vzdělávání na dálku, vzdělávání s on-line technologiemi, se stala jedním z fenoménů dnešní doby. S příchodem epidemie způsobené virem SARS-CoV-2 a mnohaměsíční uzávěrou škol, byla možnost vzdělávání distančně on-line nebo off-line v podstatě jedinou možností jak pokračovat v denní výuce. Povinnost vzdělávat na dálku přinesla velkou výzvu pro všechny, pro žáky i učitele. Takřka ze dne na den bylo nutné pro každou rodinu, která měla děti školou povinné i ty starší na středních a vysokých školách, vlastnit počítač nebo notebook a mít kvalitní připojení k internetu. Nutné bylo často i pořízení dalších technických zařízení jako jsou tiskárny, scanery a také výtvarné a další potřeby. V rodinách s více dětmi se nedostávalo místa, protože se děti při výuce v jednom pokoji navzájem rušily. Ale přes to přese všechno, výuka mohla hlavně pokračovat. Na straně škol a učitelů byla příprava nových materiálů a zejména psychická náročnost pro učitele, tak aby výuka byla kvalitní a přínosná. Distanční výuka se často podepsala právě i na psychickém stavu učitelů, kteří byly v pohotovosti i 24 hodin denně. Zejména náročná byla tato doba také pro prvňáčky, kteří se teprve ztotožňovali s novou sociální rolí a stávali se žáky, a kterým zatím ještě zcela chyběly potřebné návyky v přípravě do školy. Také pro žáky posledních ročníků základních škol, které čekaly přijímací zkoušky na střední školy a pro maturitní ročníky na středních školách, bylo tohle období značně náročné, každá věková skupina dětí prožívala toto období odlišně. Distanční forma vzdělávání nemůže nahradit běžnou výuku se všemi jejími aspekty, které nejsou jen vzdělávací, ale také v nemalé míře socializační. Vzdělávání v izolaci má velký psychosociální vliv a jak se nyní ukazuje, tento faktor není vůbec zanedbatelný. Poté, co se děti učily dlouho dobu v izolaci, mají často problém s návratem do škol, kdy už musí být fyzicky přítomni na vyučování. Mnoho dětí trpí úzkostmi, sebepoškozováním a nechutenstvím. Dlouhodobá přítomnost dětí doma prověřila často také křehké rodinné vztahy, lze tedy říci, že v každém případě ovlivnila život celé rodiny, ne jen žáky samotné. Distanční forma výuky se nevyhnula ani žákům speciálních škol. Formy distanční výuky na speciálních školách mají však svá specifika, neboť tyto školy navštěvují žáci, kteří pro své handicap vyžadují specifický individuální přístup i v běžném provozu škol.

TEORETICKÁ ČÁST

1 FORMY VZDĚLÁVÁNÍ -VYMEZENÍ POJMU DISTANČNÍ VÝUKA

Rozlišujeme několik základních forem vzdělávání. Formy vzdělávání dělíme na prezenční, kdy je kontakt učitele, popřípadě lektora s účastníky přímo osobně tváří v tvář, dále forma distanční, která je opakem prezenční výuky, při níž je učitel - lektor (eventuelně tutor) v prostoru a čase vzdálen od žáků, není zde osobní přímá účast v prostoru a čase, další formou je vzdělávání kombinované, které je spojením prezenční a distanční formy a v neposlední řadě forma vzdělávání - sebevzdělávání, neboli samostatné studium.

Co je to distanční vzdělávání (distance learning)? Distance rovná se vzdálenost a izolovanost od okolního prostředí. Learning rovná se učení se a Teaching rovná se učení, chápáno jako výuka. Distance learning se nerovná Distance teaching. Distanční vzdělávání lze charakterizovat jako formu řízeného samostudia.

Pro koho je určeno? Dříve bylo distanční vzdělávání určeno zejména pro skupiny osob, které jinou možnost vzdělávání neměly. Byly to například matky na mateřské dovolené, osoby společensky izolované nebo izolované kvůli zeměpisné odlehlosti vzdělávacích zařízení a tím nedostupnosti prezenčního vzdělávání. Tato progresivní forma byla tedy v minulosti uplatňována v takovém případě, kdy studenti a učitelé nebyli v tradičním, osobním a pravidelném kontaktu.

Co je základním znakem a pilířem distančního vzdělávání? Je to zejména zprostředkovaný vztah mezi učitelem a žákem, otevřenost, individualizace a flexibilita, samostatnost, multimediálnost, podpora studujících. Další charakteristikou pro distanční vzdělávání jsou studijní materiály, které mají specifické didaktické a grafické zpracování, tak aby odpovídaly svojí formou požadavkům na použití pro distanční vzdělávání. Studijní materiály nahrazují částečně část výuky. V distančním vzdělávání je jiná i role učitele, který je více metodickým zprostředkovatelem výuky a hodnotí výsledky. Mezi jeho hlavní úkoly patří motivovat žáky a studenty k učení, poskytovat žákům možnost konzultací a také zpětnou vazbu, díky které lze ověřovat výsledky studia.

Učitel má možnost pro práci formou distančního vzdělávání užívat multimediální nástroje. Je to zejména prezenční výukový systém, testovací výukový systém, elektronická pošta on-line,

rozhovory a diskuse, videokonference, centra pro týmovou práci jako je např. Microsoft Teams, využívání chatu místo emailu, a další. Musí být vypracován komplexní propracovaný systém podpory studia. Je naprosto nezbytné, aby byla zajištěna možnost komunikace mezi žákem a učitelem.

Komunikace v on-line prostředí má svá daná specifika. V prostředí výuky na ŽŠ a SŠ je výměna informací, komunikace, zejména závislá na fungování technologií a počítačové gramotnosti. A v první řadě také na vybavenosti žáků touto počítačovou technikou. V rodinách s více dětmi, kdy se každé vzdělává po dlouhé měsíce distančně, může i tohle být závažným problémem a také nutnost zajistit osobní prostor při výuce pro každé dítě.

V současnosti je aktuální technickou podporou pro distanční vzdělávání e-Learning, tedy jinak elektronické vzdělávání. Jedná se o vzdělávání spojené s počítačem a se sítí. Elliot Massie jej definuje jako: „nástroj využívající síťové technologie k vytváření, distribuci, výběru, administraci a neustálé aktualizaci vzdělávacích materiálů“ (Nocar, 2004, s. 12). Konkrétně Evropská unie definuje e-learning jako: „využívání nových multimediálních technologií a internetu ke zlepšení kvality vzdělání ulehčením přístupu ke zdrojům a službám, stejně jako podporování vzájemné spolupráce a výměny znalostí, dovedností, informací.“ (Glosář, 2006)

2 HISTORIE A SOUČASNOST DISTANČNÍ VÝUKY

Vzdělávání na dálku, vzdělávání on-line technologiemi. Oficiální zahájení provozu počítačové sítě v ČR bylo již v roce 1992. Tedy téměř před 30 lety. Co však stálo na samém počátku rozvoje distanční výuky? Počátečním a zásadním mezníkem v rozvoji distanční výuky byl rozvoj pošty a poštovní doručování. Jako první začal provozovat kurzy distanční výuky - první korespondenční školu v moderním slova smyslu Sir Isaak Pitman v roce 1840 ve Velké Británii, (Sir Isaac Pitman Correspondence Colleges). Škola se zabývala výukou znalostí těsnopisu. Později se tato forma distanční výuky rozšířila dále i do dalších zemí. Další školy korespondenčního vzdělávání vznikaly v Německu a v Rakousko-Uhersku. Tyto školy se zaměřovaly zejména na jazykové vzdělávání, ale také obchodní. Dále se forma korespondenčního vzdělávání rozšířila zejména do Francie, zde byla založena v roce 1881 Lyonem Éyrollesem korespondenční škola L'école chez soi, která pracuje na principech korespondenčních kurzů dokonce dodnes. Korespondenční vzdělávání dosáhlo také velikého

ohlasu i v zámoří v USA. V roce 1920 byla dokonce otevřena vysoká korespondenční škola v Sovětském Svazu. Dále se však už distanční vzdělávání nikam neposunovalo a nerozvíjelo. Byl již ale položen základní kámen distančního vzdělávání: korespondenční kurzy (jinak také mluvíme o „poštovním distančním vzdělávání“). Tyto kurzy měly jeden veliký hlavní nedostatek, byla to nedostatečná flexibilita ve výměně informací mezi učitelem a žáky. To bylo také důvodem, proč mnoho studentů těchto škol studium nedokončilo a v průběhu studia odpadlo.

Druhým významným mezníkem v distančním vzdělávání byl vynález italského fyzika Guglielma Marchese Marconiho, který v roce 1895 přinesl první médium- bezdrátový telegraf (rádio). Tímto technickým vynálezem se otevřela možnost oslovit velké množství lidí, a to ve stejném čase a kdekoli, tedy zcela nezávisle na místě i vzdálenosti. Rádiová technika začala být využívána k vysílání populárně naučných pořadů a také vzdělávacích. Se vzdělávacími pořady v éteru se setkáváme cca od roku 1921 až do současnosti. Některé významné vzdělávací instituce se chopily této nové příležitosti a začaly zakládat vlastní stanice rádiového vysílání pro vzdělávání. V roce 1921 získala jako první licence pro vzdělávací stanice v USA na Univerzitě v Salt Lake City, Univerzitě ve Wisconsinu a Univerzitě v Minnesotě. V Evropě byly první vzdělávací pořady zařazeny do vysílání rádia Luxemburg v roce 1926 a o rok později začal vysílat tyto programy i Radiofonický institut v Paříži. Dále můžeme jmenovat vysílání BBS ve Velké Británii. V roce 1922 byla založena pod jménem British Broadcasting Company roku 1922 a od roku 1927 byla přejmenována na British Broadcasting Corporation. Vysílání pro školy bylo do programu BBS zařazeno už od roku 1924. S příchodem a rozšířením rozhlasového vysílání do ČSR se také u nás v roce 1923 začínají vysílat přednášky na různá témata s odborníky. Od roku 1926 byly do programu zařazeny i jazykové kurzy (francouzštiny, angličtiny a esperanta) a dále také těsnopis.

Ve stejném období zasáhl do této sféry i rozvoj kinematografie. Záznam obrazu, tedy vlastně záznam pohybu vedle záznamu zvuku - tedy možnosti názornosti a vizualizace, představuje zásadní obrat v nástrojích vzdělávacího procesu. Vizualizace vzdělávacího procesu se plně vyvinula až s příchodem televizního vysílání. Aby mohl vzniknout televizor, musela být nejdříve vynalezena elektronka. Elektronku vynalezl v roce 1923 Rus Vladimir Zworykin, a proto je historicky nazýván „otcem televizoru“. První televizní kurzy byly spuštěny již v roce 1937 na Univerzitě Iowa. Rozvoj probíhal všude. Již v 60. letech vznikla ve Velké Británii

„College of Air“, která usilovala o integraci rozhlasového a televizního vysílání pro účely vysokoškolského vzdělávání.

Význam televize se začal zvyšovat od 80. let díky zavádění kabelového televizního vysílání a následně i satelitního vysílání. Ve Francii bylo licencováno univerzitní televizní vysílání Sorbonne, stanice „La Cinquime – televize znalostí a vědění“. Další možnosti, které přišly s objevem nových technik pro záznam zvuku i obrazu, znamenaly rychlý rozvoj vizualizovaného vzdělávání. V praxi se jednalo o magnetoskop (video, videomagnetofon, videorekordér). Audiovizualizace studijních materiálů představovala nový potenciál pro rozvoj distančního vzdělávání.

Co však stále ještě nebylo dostatečné, byla zpětná vazba a komunikace mezi studentem a učitelem. Komunikace posílila až s možností využití telefonu. Na rozdíl od poštovního spojení je telefonní komunikace rychlá (v reálném čase) a snadno dostupná. Pro zájemce byla v roce 1969 ve Velké Británii založena otevřená distanční univerzita, Open University. Jedinou podmínkou je „pouze“ schopnost samostatně studovat. Dále vznikají distanční univerzity po celém světě (např. v r. 1974 FernUniversität Hagen).

Ke konci 60. let a 80. letech již bylo možno pracovat s počítači, ale protože se jednalo o obrovské sálové počítače s velmi omezenými možnostmi, tak se jejich využití pro výuku příliš neujalo. 15. listopadu 1971 se podařilo firmě Intel uvést na trh první mikroprocesor, který se stal i obchodně úspěšným, což otevřelo možnosti rozvoje osobních počítačů (PC).

Zatím posledním mezníkem v rozvoji distanční výuky byl internet, rozvoj emailu a e-learningu v 90. letech. On-line distanční vzdělávání současné generace v 21. století je multimediální vzdělávání na internetu: e-learning, jak ho známe dnes. Tato fáze rozvoje distančního vzdělávání kombinuje všechny dosavadní zkušenosti z předcházejících fází vývoje této formy vzdělávání.

V České republice se aplikuje on-line forma vzdělávání v praxi vysokých škol od roku 1994 na Univerzitě Karlově v Praze v Laboratoři distančního vzdělávání. Pro podporu a rozvoj distančního vzdělávání na českých vysokých školách i dalších vzdělávacích institucích vzniklo v roce 1995 pod Centrem pro studium vysokého školství Národní centrum distančního vzdělávání (NCDiV), jehož působnost je především koordinační v celonárodní

rovině. Poté byla v letech 1995-1999 v rámci programu Phare „Multi-country Co-operation in Distance Education“ zřízena regionální Studijní střediska distančního vzdělávání, především při vysokých školách, které vyhovely náročným požadavkům ETF (European Training Foundation). Tak vznikla Národní síť distančního vzdělávání České republiky. Činnost těchto středisek je především obslužná. V roce 2004 bylo založeno v České republice Národní centrum distančního vzdělávání ČADUV / Česká asociace distančního univerzitního vzdělávání, Open Business School Vysoké školy / univerzity.

3 METODIKA PŘI DISTANČNÍ VÝUCE

Pro celoplošné používání distanční výuky ve vzdělávání vydalo ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydalo metodický materiál pro školy, na které se vztahuje povinnost distančního způsobu vzdělávání za podmínek stanovených v §184a zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Tento návod má pomoci školám při nastavování pravidel distanční výuky.

Po zcela nových zkušenostech ze situace v druhém pololetí školního roku 2019/2020, kdy bylo nutné z důvodu epidemie Covid-Sars a následného celoplošného uzavření škol přejít na distanční výuku z domova, byla ve školském zákoně novelou vyhlášenou pod č. 349/2020 Sb. s účinností ode dne 25. 8. 2020 stanovena pravidla pro vzdělávání distančním způsobem v některých mimořádných situacích uzavření škol či zákazu přítomnosti dětí, žáků nebo studentů ve školách.

Pro distanční vzdělávání je možnost zavést on-line či off-line výuku. O tom, jakým způsobem bude distanční vzdělávání probíhat rozhodne sama škola na základě individuálních podmínek žáků a také s přihlédnutím k možnostem daného školního zařízení. On-line výuka probíhá zpravidla prostřednictvím internetu, je multimediální, tzn., že využívá další rozmanité technologie a nástroje digitálních technologií. Při on-line výuce jsou možné dva způsoby výuky, a to synchronní a asynchronní on-line výuka. Při synchronní výuce je učitel propojen s žáky obvykle prostřednictvím internetu v reálném čase pomocí nějakého komunikačního nástroje např. Microsoft Teams. Třída, žáci i učitel, pracuje ve stejném čase na stejném úkolu, lze žáky vyvolávat, lze zadávat úkoly a žáci se také mohou hlásit a odpovídat na otázky

učitele v reálném čase. Je zde přímá časová propojenost. Pro tuto formu výuky je daný rozvrh stejně jako při prezenční výuce. Při této formě výuky má také učitel více možností žáky motivovat k učení a plnění zadaných úkolů, má také lepší přehled a kontrolu nad reálnými znalostmi žáků. Je nutné si uvědomit, že tato forma výuky musí být časově vhodná pro všechny, tedy pro učitele, ale zejména pro děti a jejich rodiny, tak aby výuka mohla probíhat v klidných optimálních podmínkách. Je třeba pamatovat i na časový režim celé rodiny a volný čas v odpoledních hodinách. U nižších ročníků musí být přítomnost některého z dospělých tak, aby menším dětem pomohl s problémy technického rázu. Při této formě výuky je také důležité dodržovat čas strávený na výuce. Mezi jednotlivými předměty je nutné delší časové okno, ne jen 5-10 minut jako při prezenční výuce. Jednak se výrazně snižuje pozornost při delší práci u monitoru PC, jednak více hrozí nevhodné návyky - jako špatný způsob sezení u počítače, sledování z příliš malé vzdálenosti

Další možností je asynchronní on-line výuka žáků. Při této formě výuky se žáci nesetkávají v reálném čase v přítomnosti, žákům je umožněno pracovat a učit se v jimi zvoleném čase a tak maximálně zohlednit, v jakou denní hodinu se budou učit a jak rychle jim práce jde. Rovněž pro tento druh výuky mohou být používány nejrůznější komunikační kanály a platformy jako je Microsoft Teams, email, Facebook a další aplikace atd.. Tyto komunikační kanály jsou využívány jak ke vzdělávání, tak hlavně pro zadávání úkolů a jejich odevzdávání. Prakticky výuka probíhá např. tak, že učitel pošle zadání práce, úkol a žáci je v daném termínu pošlou hotový zpět. Podle složitosti úkolu, mohou být úkoly k vypracování na další den, nebo také práce s odevzdáním za týden. Pro žáky na tomto on-line studiu je velmi důležitá možnost konzultací a opor ke studiu. A v neposlední řadě také podpora ze strany rodiny, popř. starších sourozenců. U tohoto způsobu výuky sociální kontakt takřka zcela chybí. Je proto vhodný spíše pro vyšší ročníky, kdy žáci už mají vytvořeny kompetence k učení, zodpovědnost, samostatnost a potřebné studijní návyky. Zejména u žáků nižších ročníků, kde navazování pravidelného kontaktu s učitelem a spolužáky je z hlediska sociálního vlivu esenciální, je tato forma distančního vzdělávání poměrně nevhodná. Vždy je třeba vycházet z konkrétních podmínek jak školy tak i jejích žáků.

Další formou distanční výuky, kterou metodické pokyny popisují je off-line výuka, což je vzdělávání na dálku, kdy není využíván internet a ani jiné multimediální a digitální technologie. Jedná se více méně o formu samostudia za pomoci tištěných materiálů, učebnic a

tak podobně. Výuka a úkoly jsou zaměřeny spíše prakticky za využití všeho, co domácí prostředí nabízí - např. vaření, pečení, práce na zahradě. Při této formě distanční výuky není třeba takřka žádné technické vybavení. I při této formě výuky je třeba zapojovat všechny žáky a poskytovat jim podporu.

"4.4. Obecná doporučení k distančnímu způsobu vzdělávání •Přizpůsobujte výuku možnostem dětí/žáků/studentů i pedagogů. •Nepřeceňujte možnosti rodičů a dětí/žáků/studentů při vzdělávání na dálku, ale ani jejich možnosti nepodceňujte, snažte se zjistit, jaká je realita, řiďte se fakty, usilujte o častou zpětnou vazbu od účastníků a sami ji hojně poskytněte.

- Samostatnost nepřeceňujte zejména u dětí a mladších žáků, a to zvláště ve vztahu k nové látce a samostudiu.
- Optimálním přístupem je diferenciací obtížnosti úkolů.
- Poskytněte dětem/žákům/studentům možnosti volby.
- Zadání formulujte jasně a konkrétně, ověřte si, že děti/žáci/studenti vědí, co se od nich očekává.
- Stanovujte realistické termíny plnění úkolů.
- Rozvíjejte u dětí/žáků/studentů dovednost plánovat si práci.
- Podporujte skupinovou práci v on-line prostředí, v menších skupinách je práce efektivnější.
- Podporujte kontakty mezi účastníky navzájem, využívejte malé autonomní skupiny především u starších žáků a studentů.
- Čím mladší děti nebo žáci jsou, tím více potřebují přímý kontakt s učitelem.
- Při komunikaci se snažte o srozumitelná a jednoznačná zadání a pokyny.
- Buďte empatičtí a zajímejte se o to, jak jim učení jde, co jim případně nejde, jestli komunikují s ostatními spolužáky apod.
- Respektujte v přiměřené míře potřebu časové flexibility v rodinách.
- Umožněte rodičům i dětem/žákům/studentům získat informaci o dobrém/správném výsledku u samostatných prací.
- Vzdělávání musí být i za těchto podmínek takové, aby děti/žáci/studenti měli chuť se učit a v učení pokračovat."

(<https://www.edu.cz/methodology/metodika-pro-vzdelavani-distancnim-zpusobem/>, str. 10)

4 DISTANČNÍ VÝUKA VE SPECIÁLNÍM ŠKOLSTVÍ

Žáci se specifickými vzdělávacími potřebami mají nárok na poskytování podpůrných opatření školou a školským poradenským zařízením i při distančním způsobu vzdělávání. V praxi jde zejména o poradenskou pomoc školy a poradenského zařízení, které má žáka v péči. Ke každému žákovi je nutné přistupovat individuálně a upravit jak organizaci a obsah, tak i hodnocení, formu a metody vzdělávání. To vše za využití kompenzačních pomůcek a speciálních vzdělávacích materiálů. Školy by měly informovat zákonné zástupce žáků o

možnostech komunikace se školou. Záleží vždy na konkrétní situaci, potřebách žáka a možnostech školy. V některých případech lze také zapůjčit kompenzační pomůcky a speciální učebnice domů.

Důležitá je komunikace s osobou, která všechny podpůrná opatření realizuje i při prezenční výuce. Zvláště u žáků s poruchou autistického spektra (dále PAS), jejichž postižení je natolik závažné, že neumožňuje realizovat vzdělávání prostřednictvím on-line komunikace, "má škola umožnit danému dítěti/žákovi/studentovi takový způsob vzdělávání, který bude v jeho nejlepším zájmu a bude korespondovat s jeho schopnostmi a dovednostmi." (<https://www.edu.cz/methodology/metodika-pro-vzdelavani-distancnim-zpusobem/>, str. 16). Žáci se specifickými vzdělávacími potřebami jsou hodnoceni podle pravidel, které jsou dány školním řádem dané školy, do níž žák dochází v době prezenční výuky. Zejména zásadní je udržování zpětné vazby, což může významně zvýšit motivaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMU

Výzkumným problémem mé práce je zjistit, jak je realizována distanční forma výuky pro žáky speciálních škol, jaké jsou možnosti a úskalí vzdělávání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami distanční formou výuky v praxi.

5.1 Metodologie

Pro praktickou část jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu šetřením. Dotazy jsem volila volné i uzavřené. Použila jsem metodu polostrukturovaného rozhovoru, tedy rozhovoru částečně řízeného, s rodiči žáků Základní školy speciální, na prvním stupni, v níž se vzdělávají žáci s poruchami chování se střední až těžkou retardací. Žáci se vzdělávají podle RVP ZŠS, Díl I. a Díl II. V Díle I. se vzdělávají žáci se středně těžkým mentálním postižením. V Díle II. se vzdělávají žáci s těžkým mentálním postižením a souběžným postižením více vadami.

Pro rozhovor s rodiči jsem měla předem připravené otázky, které mají výpovědní hodnotu. Cílem bylo zjistit postoje rodičů a možnosti vzdělávat tyto žáky distanční formou, úroveň

vzdělávání z hlediska zodpovědné osoby, která komunikuje při prezenční i distanční výuce žáka se školou a může proto zhodnotit a sdělit své zkušenosti a srovnat obě formy výuky na základě vlastních zkušeností. Pro cíle, které jsem uvedla, jsem zvolila tyto otázky: 1. Kolik let je Vašemu synovi/dceři a v jakém ročníku základní školy se Váš syn/dcera vzdělává? 2. Jaký má Váš syn/dcera problém, pro který se vzdělává ve ZŠS? Vzdělává se podle I. nebo II. dílu? 3. Můžete charakterizovat, v čem se hlavně projevují specifické nároky na vzdělávání u Vašeho syna/dcery? 4. Kolik je dospělých členů ve Vaší domácnosti, kteří se mohou distančnímu vzdělávání s Vaším synem/dcerou věnovat a pomáhat? Má Váš syn/dcera nějaké sourozence? 5. V roce 2020 po uzavření škol byla nařízena distanční forma vzdělávání? Bylo to pro Vás poprvé, kdy se Váš syn/dcera takto vzdělával? Pokud už jste se někdy s touto formou výuky setkali, kdy to bylo? 6. Co jste potřebovali, aby Váš syn/dcera mohli na distanční formu výuky přejít a realizovat ji v domácím prostředí? Museli jste koupit nějaké nové technické vybavení? 7. Jak byla vlastní výuka realizována? 8. Věnovali jste se vzdělávání každý den? Kolik času denně jste vzdělávání věnovali? 9. Jaké situace jste museli zvládat? Byla pro Vás tato forma vzdělávání spíše větší zátěží než při prezenční formě výuky, nebo naopak byla pro Vás tato forma výuky vhodnější než prezenční? 10. Byli jste v kontaktu se školou, s třídní učitelkou? Dostávalo se Vám zpětné vazby a podpory? 11. Jak celkově hodnotíte distanční formu výuky? Obohatila Vás v něčem? V čem hlavně vidíte přínos prezenční formy výuky pro vzdělávání Vašeho syna/dcery oproti distanční formě výuky?

5.2 Kvalitativní výzkum

Strauss a Corbinová uvádí, že kvalitativní výzkum je způsob získávání informací od osoby, v jejímž přirozeném prostředí nebo v prostředí, kde se daná osoba cítí příjemně, který nám umožňuje hloubkový vhled. Informace, které od dotazovaného dostaneme, nemusí být obecně platné, což lze považovat za jednu z nevýhod tohoto výzkumu. Další poměrně častým problémem je, že výzkum může nabýt subjektivního dojmu podle jeho výzkumníka. Je tedy obtížné ověřit vzniklé teorie či hypotézy.

5.2.1 Výzkumné metody

Pedagogická diagnostika je pedagogická disciplína, která zjišťuje, posuzuje a hodnotí podmínky, průběhu i výsledků výchovně vzdělávacího procesu. Na základě těchto zjištění vydává prognostické úvahy a eventuálně i opatření. V této práci jsem pracovala s metodou polostrukturovaného rozhovoru.

5.2.2 Polostrukturovaný rozhovor

Metoda rozhovoru se vždy skládá ze dvou částí – otázek a odpovědí. Tato metoda je založena na osobním kontaktu mezi tazatelem a respondentem. Touto metodou je možné zjistit subjektivně zbarvené informace v daný okamžik. Důležitou roli má prostředí, kde je rozhovor veden. Má se provádět na klidném místě, kde není časový tlak, v prostředí důvěry. Rozhovor může být strukturovaný, polostrukturovaný nebo nestrukturovaný. První možnost je postavena na tom, že otázky i odpovědi jsou dány předem. Nestrukturovaný rozhovor je fakticky volné vyprávění, do kterého zasahuje tazatel pouze doplňujícími otázkami. A konečně polostrukturovaný rozhovor kombinuje obě zmíněné varianty rozhovoru.

Právě polostrukturovaný rozhovor je nejpoužívanější formou rozhovoru. Tazatel, tedy osoba, která rozhovor realizuje a pokládá otázky, by měl mít dopředu připravené okruhy otázek nebo přímo otázky, které lze v průběhu rozhovoru doplňovat dalšími otázkami. Na pořadí otázek nezáleží, je možné otázky pokládat tak, jak navazují na plynulý tok rozhovoru. V případě, že jsme některé z odpovědí neporozuměli, necháme si informace upřesnit nebo objasnit. Odpovědi lze zapisovat buď do záznamových archů, nebo můžeme zvolit variantu přepisu z audio nahrávání, tady však je nutný souhlas respondenta.

5.2.3 Charakteristika prostředí a objektů výzkumu

Základní speciální škola, v níž se vzdělávají žáci s jejichž rodiči jsem vedla rozhovor, je škola pro žáky se středním až těžkým mentálním postižením v Praze. V každé třídě je maximálně 6 žáků, jeden třídní učitel a jeden až dva asistenti pedagoga. Ve škole se vzdělávají děti na přípravném stupni až do 10. třídy ZŠS. Hlavní skupinou žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na této škole, jsou děti s poruchou autistického spektra. Další skupinou jsou děti s geneticky podmíněnými vadami, jako je Downův syndrom, dále děti s jinými genetickými vadami, které se projevují často jako ADHD s poruchou řeči a děti s kombinovaným postižením. Děti v této ZŠS z valné většiny nemluví. Žáci pro dorozumívání používají znakovou řeč a piktogramy.

Děti s poruchou autistického spektra, se střední či těžkou mentální retardací nyní ve speciálních školách převažují. Příznaky a projevy u dětí s autismem jsou rozmanité, často velmi individuální, projev u každého dítěte je jiný, avšak mají i mnoho společných znaků a z toho vyplývají i jejich specifické potřeby. Všeobecně lze říci, že dítě, které trpí některou

z forem autismu, nedokáže v plné míře porozumět svému okolí, tedy tomu, co vidí a slyší. Poruchy v sociální oblasti jsou ty z nejtypičtější a nejvýraznějších projevů u dětí s autismem. Jedním z důvodů tohoto chování je nepochopení verbálních a neverbálních signálů, které se v okolním prostředí vyskytují, což může způsobit následné vyhýbání se dalšímu sociálnímu kontaktu (Vágnerová 2008, s. 319). Tady bych ráda zdůraznila, jak důležité může být pro tyto děti navštěvovat pravidelně kolektiv dětí a pravidelnost v práci s těmito dětmi. Většina dětí s PAS stojí o sociální kontakt, protože jej však nedokáží přiměřeně navázat a dostatečně nerozumí okolnímu světu, jsou úzkostné a deficit v této oblasti se prohlubuje (Thorová 2012, 61–77).

5.3. Rozhovor s rodiči

5.3.1 paní Martina

1. Kolik let je Vašemu synovi a v jakém ročníku základní školy se Váš syn vzdělává?

"Matýskovi je 8 let, nyní je v prvním ročníku ZŠS. V loňském roce chodil do přípravného ročníku ZŠS. Tam si na školu a spolužáky už dobře zvykl."

2. Jaký má Váš syn problém, pro který se vzdělává ve ZŠS? Vzdělává se podle I. nebo II. dílu?

"Matýskovi byl ve dvou letech diagnostikován atypický autismus a teď se vzdělává podle I. dílu. Hodně zlepšil, co se týká chování, tak stále věřím, že se celkově ještě jeho stav posune dopředu a začne třeba i mluvit. Zatím jen gestikuluje, ale i to mu jde moc dobře a rychle se učí nová gesta, prostě se snaží domluvit."

3. Můžete charakterizovat, v čem se hlavně projevují specifické nároky na vzdělávání u Vašeho syna?

"Právě, jak jsem říkala, Matýsek nemluví a špatně se soustředí. Také byl celou dobu, co chodil do školky velmi hlučný, měl velikánské záchvaty, nedalo se to vůbec zvládnout. Hrozně křičel, vlastně skoro pořád, vůbec nesnášel jiné lidi, jiné děti. Nikdo se k němu nemohl ani přiblížit. Teď se o dost zlepšil, s dětmi i s učiteli normálně vychází, směje se a také záchvaty už má daleko méně, skoro vůbec a i doma se zlepšil. Pořád je ale i dost nesoustředěný, chvíli to vydrží, ale ne moc dlouho."

4. *Kolik je dospělých členů ve Vaší domácnosti, kteří se mohou distančnímu vzdělávání s Vaším synem věnovat a pomáhat? Má Váš syn nějaké sourozence?*

"Matýsek je jedináček, starám se o něj já a jeho otec, s širší rodinou, dědečkem a babičkami se moc nestýkáme, protože Maty doma nikoho nechce a zase hodně křičí, když někdo přijde k nám na návštěvu. K nám nikdo nesmí a ani on nikam nechce. Já jsem doma a nechodím do práce, starám se jen o něj. Další děti v jeho věku nemáme ani v příbuzenstvu ani v okolí, povětšinou je Maty sám se mnou doma."

5. *V roce 2020 po uzavření škol byla nařízena distanční forma vzdělávání? Bylo to pro Vás poprvé, kdy se Váš syn takto vzdělával? Pokud už jste se někdy s touto formou výuky setkali, kdy to bylo?*

"Nikdy před tím jsme se takto nevzdělávali, bylo to pro nás nové, ale bylo to beze stresu, zvládli jsme přechod dobře, aspoň na začátku určitě. Spíš byl problém udržet tempo po delší dobu a chuť se jaksí vytrácela. Jak Maty neměl školní režim, tak ho časem přimět k práci bylo čím dál náročnější. Zase začal častěji vyvádět, řvát, skákat a to už bylo pro mě náročné, aby plnil úkoly. No, snažila jsem se."

6. *Co jste potřebovali k tomu, aby Váš syn mohl na distanční formu výuky přejít a realizovat ji v domácím prostředí? Museli jste koupit nějaké nové technické vybavení nebo se naučit pracovat s nějakými novými technologiemi?*

"Notebook máme, to nebyl problém, pak tedy tiskárna, tu jsme měli černobílou a byla lepší barevná. Tak tu jsme kupovali další. Vše bylo jinak jednoduché, tak jsem se nic učit nemusela. No a výtvarné potřeby, barevné papíry, lepidla, další štětce a tempéry a tak něco, to jsme dokupovali také. Něco jsme měli, ale ne všechno."

7. *Jak byla vlastní výuka realizována?*

"Každý týden jsme dostali na mail zadání úkolů, byly to takové ty úkoly - něco na psaní, spojování, výtvarné úkoly, pak třeba na poznávání barev, tvarů, odkazy na některé vzdělávací pořady na Čt Edu, nebo na youtube, pak také nějaká cvičení jako jsou básničky a k tomu se cvičí. Také nám tohle paní učitelka sama natočila, jak cvičí a k tomu říká básničku a dala to na Facebook. No a právě jsme měli pak skupinu na Facebooku a tam jsme dávali fotky, jak pracujeme, a hotové úkoly. Tohle bylo moc fajn, mohla jsem vidět i ostatní rodiče, jak pracují, jak jim to jde a to pro mě byla motivace a měla jsem radost, že v tom nejsme sami a

že nám to také tak někdy jde i nejde. A možnost komentovat fotky a dostávat komentáře ke svým výtvorům, to bylo moc fajn."

8. *Věnovali jste se vzdělávání každý den? Kolik času denně jste vzdělávání věnovali?*

"No, já se snažila každý den aspoň chvíli, časově to bylo mezi 20 minutami a cca hodinou najednou, více už to déle nešlo nikdy. Ale opravdu denně, jinak jsem Matyho už nemohla zvládnout, aby něco dělal, kdyby vyšel z rytmu, už by to nešlo."

9. *Jaké situace jste museli zvládat? Byla pro Vás tato forma vzdělávání spíše větší zátěží než při prezenční formě výuky, nebo naopak byla pro Vás tato forma výuky vhodnější než prezenční?*

"Maty není zvyklý doma dělat jako ve škole věci, takže to nejdříve nechápal, co po něm doma chci, jako že to samé, co ve škole. To bylo dost náročné, aby chtěl trochu spolupracovat a soustředil se. Ale jinak mě to i pomohlo, protože jsem viděla, že to jde a také, že co všechno můžeme doma spolu dělat. Dříve by mě to ani nenapadlo, ani bych to nezkusila. Ale když chodí do školy normálně, je to lepší určitě, je navyklý na režim, a vidím, že mu to dělá dobře. Doma přeci jenom časem z pohodlní. On i já."

10. *Byli jste v kontaktu se školou, s třídní učitelkou? Dostávalo se Vám zpětné vazby a podpory?*

"V kontaktu se školou jsme byli pořád, i telefonicky i přes Facebookové stránky a komentáře a fotografie i přes mail. Takže ano, podpory se nám dostávalo."

11. *Jak celkově hodnotíte distanční formu výuky? Obohatila Vás v něčem? V čem hlavně vidíte přínos prezenční formy výuky pro vzdělávání Vašeho syna oproti distanční formě výuky?*

"Maty se hodně zlepšil právě tím, že začal chodit do školy, osobním kontaktem s dětmi a učiteli na téhle škole. To ve školce tedy nefungovalo vůbec. Ale když nechodí do školy, tak má tendenci se zase vracet do starých kolejí, takže mě stojí dost úsilí, to nedovolit. Pro nás je normální chození do školy nenahraditelné ničím jiným. Jinde si s dětmi nehraje, nestýká se s nikým a nikde. Vždy hrozně ječel, tak jsme se nemohli s nikým stýkat. Jeho chování každého vyděsí."

5.3.2 paní Diana

1. Kolik let je Vašemu synovi a v jakém ročníku základní školy se Váš syn vzdělává?

"Adámkovi je 8 let, brzy bude mít narozeniny, za chvíli 9 let a je v první třídě. Chodil dva roky do přípravného ročníku, to už byl na téhle škole, tak to tady zná, má i stejné spolužáky."

2. Jaký má Váš syn problém, pro který se vzdělává ve ZŠS? Vzdělává se podle I. nebo II. dílu?

"Adámek má problém od narození, nejdříve měl i velký problém s jídlem, nemohl normálně jíst, špatně chodil, to se teď všechno moc zlepšilo, ale nemluví skoro vůbec, a jí jen mixované jídla. Vzdělává se podle II. dílu. No snažíme se, ale potřebuje se vším pomáhat, s oblékáním, přezouváním, vždy se musí vzít za ruku a ukázat se mu, co má dělat. Jinak je to zlatíčko, je to veselý kluk a miluje školu, kde má spolužáky a má je moc rád, dovádí spolu."

3. Můžete charakterizovat, v čem se hlavně projevují specifické nároky na vzdělávání u Vašeho syna?

"Adámek potřebuje pomáhat se vším, od jídla, přes hygienu, přes oblečení, nemluví a také sám se do ničeho nepustí, tak se musí ke všemu pobízet a navádět, co a jak udělat. Všeho nového se moc bojí."

4. Kolik je dospělých členů ve Vaší domácnosti, kteří se mohou distančnímu vzdělávání s Vaším synem věnovat a pomáhat? Má Váš syn nějaké sourozence?

"Adámek je sám, nemá žádné sourozence a zbytek rodiny bydlí hodně daleko, tak se kromě školy s nikým nestýká. Bydlíme s mojí matkou, staráme se o něj obě, mamka to s ním umí a Áďa ji má moc rád. Hrají si spolu i mu babička čte a tak, když je třeba."

5. V roce 2020 po uzavření škol byla nařízena distanční forma vzdělávání? Bylo to pro Vás poprvé, kdy se Váš syn takto vzdělával? Pokud už jste se někdy s touto formou výuky setkali, kdy to bylo?

"Ne, to jsem tedy nikdy před tím nepotřebovala. Když byly zavřené školy, tak jsme hlavně chodili na procházky, jinak bychom s ním ani doma nevydržely, musela jsem ho nějak trochu unavit. Úkoly nedělal žádné, dělali jsme dál to, co děláme doma i jindy, tedy malovali,

tancovali, četli knížky, poslouchali písničky, co má rád. Úkoly bych jinak dělala za něj, on doma nic nedělá, na co není odmala zvyklý. "

6. *Co jste potřebovali k tomu, aby Váš syn mohl na distanční formu výuky přejít a realizovat ji v domácím prostředí? Museli jste koupit nějaké nové technické vybavení nebo se naučit pracovat s nějakými novými technologiemi?*

"Mám jen mobil a notebook, nic jiného nepotřebuji a nic jsme nekupovali."

7. *Jak byla vlastní výuka realizována?*

"Vím, že na mail mi chodily úkoly, vždycky v pondělí, když tam bylo třeba sledovat nějaké pořady nebo cvičení, tak to jsme vlastně dělali, to má Adámek rád. A když viděl cvičit paní učitelku, tak to se moc smál a snažil se to opakovat."

8. *Věnovali jste se vzdělávání každý den? Kolik času denně jste vzdělávání věnovali?*

"Denně se s Adámkem musí něco dělat, úkoly byly pro nás spíše inspirace, ty pohybové nebo třeba pořady na Youtube byly fajn, ale jinak jsme dělali naše obvyklé činnosti. Takže denně bych neřekla."

9. *Jaké situace jste museli zvládat? Byla pro Vás tato forma vzdělávání spíše větší zátěží než při prezenční formě výuky, nebo naopak byla pro Vás tato forma výuky vhodnější než prezenční?*

"Pro nás to bylo náročné období, jako když jsou prázdniny v létě, ale venku není hezké počasí, a ven prostě musíte. Bydlíme v bytě. Kromě školy nemá Adámek vůbec žádné kontakty s dětmi a jinými lidmi, tak se mu i stýskalo. A také začal zlobit, protože ho zabavit není jednoduché, a když se nudí, tak dělá naschvály. Pro mě je jednoznačně prezenční výuka nenahraditelná a z distanční formy výuky jsme neměli žádný užitek."

10. *Byli jste v kontaktu se školou, s třídní učitelkou? Dostávalo se Vám zpětné vazby a podpory?*

"Dívala jsem se na Facebook, na fotky od jiných rodičů, volala jsem si s třídní učitelkou Adámka a mailem nám chodily úkoly každý týden. Takže jsme stále komunikovaly."

11. *Jak celkově hodnotíte distanční formu výuky? Obohatila Vás v něčem? V čem hlavně vidíte přínos prezenční formy výuky pro vzdělávání Vašeho syna oproti distanční formě výuky?*

"Nás určitě nijak neobohatila a pro nás jediná prezenční forma má opravdu smysl. Je to z důvodu sociálních kontaktů ve škole a také se Adámek více zapojuje, když vidí ostatní děti pracovat, je to takový malý pozorovatel. Ve škole je přeci jen také více samostatný než doma, tam je to těžké, aby něco udělal sám. Nemám na to dost trpělivosti a sílu ho přinutit k něčemu."

5.3.3 paní Ivana

1. *Kolik je let Vaší dceři a v jakém ročníku základní školy se Vaše dcera vzdělává?*

"Vanes je devět, teď je ve škole ve třetí třídě."

2. *Jaký má Vaše dcera problém, pro který se vzdělává ve ZŠS? Vzdělává se podle I. nebo II. dílu?*

"Dcera se narodila s rozsáhlým rozštěpem, má za sebou spoustu operací, takže to opravdu v životě neměla lehké. Do 7 let ani nechodila. Teď už chodí, ale nemluví, ale má moc šikovné ruce, je spousta věcí, co má ráda, tak se jí je snažíme dopřát. Dobře rozumí, je dost paličatá. Je ve II. dílu."

3. *Můžete charakterizovat, v čem se hlavně projevují specifické nároky na vzdělávání u Vaší dcery?*

"Potřebuje pomáhat se vším, tedy chodit na záchod, připravit jídlo, převlékat, přezouvat. Vše, co dělá, dělá jen s dopomocí jiné člověka, moc si neumí ani sama hrát, jen na tabletu, nebo mobilu, to jí jde samotné dobře. Musíte ji znát, abyste věděli, co potřebuje, co chce. Musí mít neustálý dohled. Rozvíjí se, ale jde to pomalu, jde to jejím tempem, kterému je nutné se přizpůsobit. Nevydrží dlouho na jednom místě."

4. *Kolik je dospělých členů ve Vaší domácnosti, kteří se mohou distančnímu vzdělávání s Vaším dcerou věnovat a pomáhat? Má Vaše dcera nějaké sourozence?*

"O Vanes se staráme s manželem, má také mladší sestru. Staráme se o dceru jen my dva, babičky a dědové mají strach, že by se ni nepostarali dobře, tak jsme na to sami."

5. V roce 2020 po uzavření škol byla nařízena distanční forma vzdělávání? Bylo to pro Vás poprvé, kdy se Vaše dcera takto vzdělávala? Pokud už jste se někdy s touto formou výuky setkali, kdy to bylo?

"Ne, takhle jsme se nikdy nevzdělávali, bylo to pro nás poprvé. Také sestra Vanes se takto vzdělávala na ZŠ, tak byly doma obě."

6. Co jste potřebovali k tomu, aby Vaše dcera mohla na distanční formu výuky přejít a realizovat ji v domácím prostředí? Museli jste koupit nějaké nové technické vybavení nebo se naučit pracovat s nějakými novými technologiemi?

"Nic jsme nemuseli kupovat, všechno jsme měli už před tím, tedy počítač, tiskárnu, pastelky a tak."

7. Jak byla vlastní výuka realizována?

"Úkoly jsme dostávali mailem a pak jsme dávali fotky z domova na Facebook."

8. Věnovali jste se vzdělávání každý den? Kolik času denně jste vzdělávání věnovali?

"Každý den ne, jak to šlo. Spíš týdně tak dvě hodiny maximálně. Musela jsem se učit spíš se sestrou Vanesky. To mi dalo zabrat. A Vanesku jsem se spíše snažila zabavit. Ale je fakt, že něco z toho bavilo i sestru Vanesky a dělali jsme to pak společně. To holky bavilo."

9. Jaké situace jste museli zvládat? Byla pro Vás tato forma vzdělávání spíše větší zátěží než při prezenční formě výuky, nebo naopak byla pro Vás tato forma výuky vhodnější než prezenční?

"Rozhodně to bylo náročné období, protože Vany se musí pořád něčím bavit, jinak ničí věci, rozhazuje, dělá binec. Z toho má legraci, ale pro mě je to náročné ji uhlídat a nějak zabavit. Miluje koupání, ale také nemůže být ve vaně celý den. Žádné výhody v tom pro nás nebyly."

10. Byli jste v kontaktu se školou, s třídní učitelkou? Dostávalo se Vám zpětné vazby a podpory?

"V kontaktu jsme byli, když bylo třeba. A přes Facebook jsme viděli, co dělají ostatní rodiče, to bylo fajn a i Vanes to bavilo se dívat na fotky spolužáků."

11. *Jak celkově hodnotíte distanční formu výuky? Obohatila Vás v něčem? V čem hlavně vidíte přínos prezenční formy výuky pro vzdělávání Vaší dcery oproti distanční formě výuky?*

"Nás to neobohatilo, ale nějak jsme to zvládli. Vanes potřebuje jiné děti a také jiné dospělé, sbírá tak zkušenosti s dalšími lidmi, jinak nemá šanci. To se nedá nahradit přes internet a ani doma nijak. Takže za mě je distanční škola pro Vanesku úplně ztrátová."

5.3.4 paní Marie

1. *Kolik let je Vašemu synovi let a v jakém ročníku základní školy se Váš syn vzdělává?*

"Štěpánkovi je osm let a teď chodí do druhé třídy."

2. *Jaký má Váš syn problém, pro který se vzdělává ve ZŠS? Vzdělává se podle I. nebo II. dílu?*

"Má Downův syndrom, takže má některá omezení. Je to moc šikovný kluk, ale potřebuje na všechno daleko více času a více pozornosti než zdravé děti. U něj se nejde zaměřit na výkon. A má svůj úhle pohledu na věci kolem, jiný než máme my. Štěpa mluví, což se super a je to moc milé dítě, každý si ho hned oblíbí. Chování má bezproblémové, je to mazel."

3. *Můžete charakterizovat, v čem se hlavně projevují specifické nároky na vzdělávání u Vašeho syna?*

"Je to právě zmíněná stálá pozornost, dostatek času na všechno a nekonečná trpělivost. Někdy to vypadá, že Štěpík rozumí, ale není to tak, takže potřebuje stálý dohled a vedení nad vším, co dělá, nebo co ho napadne udělat."

4. *Kolik je dospělých členů ve Vaší domácnosti, kteří se mohou distančnímu vzdělávání s Vaším synem věnovat a pomáhat? Má Váš syn nějaké sourozence?*

"Štěpík má další tři sourozence, dva starší a jednoho mladšího. Jsme tedy docela velká rodina. Pomáhají mu dnes už všichni. Děti se učí spolu. A samozřejmě já a jeho otec. Jsme zapojeni všichni a všichni ho máme rádi."

5. V roce 2020 po uzavření škol byla nařízena distanční forma vzdělávání? Bylo to pro Vás poprvé, kdy se Váš syn takto vzdělával? Pokud už jste se někdy s touto formou výuky setkali, kdy to bylo?

"Ano, bylo to poprvé a školáků jsme doma měli tedy více. Ale děti jsou samostatné a zodpovědné, moc si navzájem pomáhají."

6. Co jste potřebovali k tomu, aby Váš syn mohl na distanční formu výuky přejít a realizovat ji v domácím prostředí? Museli jste koupit nějaké nové technické vybavení nebo se naučit pracovat s nějakými novými technologiemi?

"Všechno vybavení jsme už měli, nebyl žádný problém s tímto."

7. Jak byla vlastní výuka realizována?

"Každý týden v pondělí mi chodily mailem úkoly od paní učitelky, měli jsme i na výběr, nebylo nutné udělat všechny úkoly, jen si vybrat podle zaměření a udělat ty, které se nám zdály zábavnější nebo se prostě Štěpíkovi (u nás i ostatním dětem) více líbily. No a pak jsme hotové úkoly dávali na stránky na Facebook, ty byly jen pro tyto účely, dávali jsme tam fotky. U nás to doma bavilo i další sourozence, tak Štěpíkovi všichni pomáhali a bavilo je to."

8. Věnovali jste se vzdělávání každý den? Kolik času denně jste vzdělávání věnovali?

"Až na výjimky každý den, kromě víkendů, učily se všechny děti, tak i Štěpa. Ale bylo to formou zábavy. Musí vědět, že má své povinnosti jako ostatní děti. Myslím, že s přestávkami jsme úkoly dělali cca 1-1,5 hodiny denně. Hodně i výtvarné věci a cvičení jako básničky a rozcvičky, to denně, bavilo to všechny."

9. Jaké situace jste museli zvládat? Byla pro Vás tato forma vzdělávání spíše větší zátěží než při prezenční formě výuky, nebo naopak byla pro Vás tato forma výuky vhodnější než prezenční?

"Já beru vše, jak to přijde. Prostě to bylo nutné a víc jsem to neřešila. Ale jasně je lepší prezenční výuka, učí se tam přeci jen i sociální dovednosti. Jsme sice velká rodina, má

možnost být s ostatními dětmi, ale ne s dalšími lidmi a dětmi. Ve škole ano, potřebuje tam být a okoukat i jiné věci. A ve škole jsou i jiné aktivity jako hipoterapie, canisterapie, bazén, cvičení v Sokole, to doma nenahradím."

10. *Byli jste v kontaktu se školou, s třídní učitelkou? Dostávalo se Vám zpětné vazby a podpory?*

"Se školou i s paní učitelkou jsme byli v kontaktu, když bylo třeba, hlavně přes mail a Facebook. Já na telefony moc nemá čas, tak pro mě je to takhle dostačující."

11. *Jak celkově hodnotíte distanční formu výuky? Obohatila Vás v něčem? V čem hlavně vidíte přínos prezenční formy výuky pro vzdělávání Vašeho syna oproti distanční formě výuky?*

"U nás doma je vše o kolektivní práci trochu, tak to bylo zase něco nového. Je důležité aspoň takhle zachovat výuku než, aby nebylo nic. Ale bylo to náročné určitě. Já jsem si sáhla na dno. I z důvodu běžného provozu velké rodiny a k tomu dohlédnout na výuku dětí. Jsem ráda, když děti normálně chodí do školy, tohle už pokud možno nechci. Ale uvidíme, co přijde."

5.3.5 paní Jitka

1. *Kolik je let Vaší dceři a v jakém ročníku základní školy se Vaše dcera vzdělává?*

"Julie je ve druhé třídě a je jí deset."

2. *Jaký má Vaše dcera problém, pro který se vzdělává ve ZŠS? Vzdělává se podle I. nebo II. dílu?*

"Má Downův syndrom a je v I. dílu. Je to živel. Všude je jí plno."

3. *Můžete charakterizovat, v čem se hlavně projevují specifické nároky na vzdělávání u Vaší dcery?*

"Julinka potřebuje stálý dozor, pořád něco vymýšlí, ne vždycky má super nápady. Mluví, trochu špatně vyslovuje, ale o všechno si řekne. Soustředí se jenom krátce a moc se

neposunuje dál, má prostě svoje tempo. Všechno musí být podle ní, jak chce a jak potřebuje. Je jí všude plno a pusy nezavře. Je dost neposedná a těžko se soustředí."

4. Kolik je dospělých členů ve Vaší domácnosti, kteří se mohou distančnímu vzdělávání s Vaším dcerou věnovat a pomáhat? Má Vaše dcera nějaké sourozence?

"O Julinku se starám sama, někdy si jí bere její otec a někdy pomáhá babička, ta ale bydlí daleko od nás. Má ještě dva další sourozence, ale ti už jsou dospělí, starší dcera má už své vlastní miminko a starší bráška už je také dospělý, má svůj život. Julču mají všichni rádi, ale jsem na ní povětšinou sama."

5. V roce 2020 po uzavření škol byla nařízena distanční forma vzdělávání? Bylo to pro Vás poprvé, kdy se Vaše dcera takto vzdělávala? Pokud už jste se někdy s touto formou výuky setkali, kdy to bylo?

"Tohle jsem ještě nezažila. Takže to neznám. To za mě nebylo, něco takového. No také nebyl internet a další vymoženosti."

6. Co jste potřebovali k tomu, aby Vaše dcera mohla na distanční formu výuky přejít a realizovat ji v domácím prostředí? Museli jste koupit nějaké nové technické vybavení nebo se naučit pracovat s nějakými novými technologiemi?

"Máme starší notebook, to stačí. Tak jsme nic nepotřebovali kupovat."

7. Jak byla vlastní výuka realizována?

"Vím, že úkoly chodily mailem každý týden a my jsme je měli, mohli, co jsme zvládli dávat na facebook, jako fotky zvládnutých úkolů. No, moc nám to nešlo. Julinka je dost tvrdohlavá, a když nechce, tak nechce."

8. Věnovali jste se vzdělávání každý den? Kolik času denně jste vzdělávání věnovali?

"Každý den určitě ne, jen občas, když bylo něco, co ji bavilo. Ráda zpívá, cvičí, tak spíše tohle, když byly úkoly, tak jsme dělali a poctivě plnili."

9. Jaké situace jste museli zvládat? Byla pro Vás tato forma vzdělávání spíše větší zátěží než při prezenční formě výuky, nebo naopak byla pro Vás tato forma výuky vhodnější než prezenční?

"Julinka rozhodně pořád něco vyžaduje, takže nakonec byla i nějaký čas u babičky, aby měla změnu prostředí. No, bylo to náročné období. Byla to fakt zátěž."

10. *Byli jste v kontaktu se školou, s třídní učitelkou? Dostávalo se Vám zpětné vazby a podpory?*

"S paní učitelkou jsme si volaly, nebo i psaly maily. A dívaly jsme se s Julčou na fotky na facebooku, z toho měla fakt radost, a už se těšila na další. Trochu to pro ni byla motivace, aby něco dělala, aby jsme mohly také dát fotky na Facebook."

11. *Jak celkově hodnotíte distanční formu výuky? Obohatila Vás v něčem? V čem hlavně vidíte přínos prezenční formy výuky pro vzdělávání Vaší dcery oproti distanční formě výuky?*

"Julinka se už moc těšila normálně do školy, je tam víc zábavy se spolužáky, chodí k nim pejsek, jezdí na koně, tak prostě chodit normálně do školy je super. Ale třeba ten Facebook, že se tam dávaly pořád fotky s dalšími dětmi, co dělají, byla velká pomoc, necítili jsme se tak odříznutí."

5.4 Vyhodnocení

Děti rodičů, kteří se účastnily výzkumu, patřily do skupiny žáků nižšího školního věku. Jak z rozhovorů vyplývá, stejně tak, jako je to i u zdravých dětí, způsob výuky distanční formou, je pro tuto věkovou kategorii nejvíce náročný a nejméně vhodný. Tito žáci, děti, velmi potřebují zejména sociální vazby, které si ve školním prostředí teprve budují. Přímý kontakt ve školním prostředí se spolužáky i s učiteli má u těchto dětí nezastupitelnou roli. O tom často právě rodiče hovoří, že škola je často pro tyto děti jedinou možností navazování dalších sociálních vazeb. Jak z dalších odpovědí rodičů dětí vyplývá, pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami v této skupině byla pro plnění zadaných úkolů největším problémem motivace dětí k práci a udržení režimu. Rodiče plnili s dětmi úkoly podle vzdělávacích možností dítěte. Děti v této skupině mají zejména poruchy v oblasti chování, poruchu autistického spektra, poruchy řeči a mají střední až těžkou mentální retardaci. Z rozhovorů je patrné, že výuka distanční formou je v této skupině dětí pro pečující osobu velmi náročná a zejména důležité je zde udržování kontaktu se školou a komunitou dalších rodičů. Toto může velmi napomoci aspoň v částečné eliminaci izolovanosti těchto rodičů, do níž se povětšinou zákonitě dostávají a také následného vyčerpání. Tento problém nemají tyto rodiny jen v době distanční výuky, ale čelí

mu neustále. Zřetelně zaznívá veliké pozitivum, které přináší technologie v možnosti sdílení fotografií dětí a jejich práce na Facebooku. Zejména je toto nenásilná možnost, jak podle jejich možností mohou všichni rodiče přispívat k sounáležitosti celé komunity rodičů dětí. I pokud s dětmi rodiče úkoly neplnili, nebo jen v malé míře, Facebook navštěvovali a příspěvky komentovali, zcela zřetelně měli z této možnosti sdílení všichni užitek a tento způsob komunikace byl přínosný pro všechny. Někdy fotografie pomáhali rodičům i v motivaci dětí k plnění úkolů, protože děti také chtěly přidávat své fotografie. U některých rodičů je také patrná určitá odevzdanost situaci, kdy ze zajetých kolejí a domácích stereotypů už nedokáží vystoupit. Technické vybavení bylo pro rodiny dostačující a v tomto ohledu neměly rodiny problém.

ZÁVĚR

Specifika distanční výuky ve speciálních školách jsou zejména dány právě specifickými potřebami žáků, kteří se v těchto školách vzdělávají. V mém šetření jsem se zaměřila na žáky se středně těžkým až těžkým mentálním postižením, s PAS. Mimo prezenční výuku ve škole, kde mají žáci pravidelný režim, je často těžké tyto děti vzdělávat a motivovat je k práci. Vzdělávání distanční formou se často májí účinkem. Tito žáci i za běžných podmínek, mimo epidemii, nemají dostatek sociálních vazeb a jsou ve větší či menší míře v izolaci. Škola v běžném režimu prezenční formou je často jediným místem, kde se mohou setkat s vrstevníky.

Dle mimořádného opatření ministerstva zdravotnictví z důvodu nákazy Covid - 19 byly speciální školy dosud zavřené v těchto týdnech: 11.3.2020 - 25.5.2020, 2.11.-20.11.2020, 27.2. - 12.4.2021. Z uvedeného vyplývá, že stejně jako mateřské školy, bylo uzavření speciálních škol minimalizováno oproti jiným vzdělávacím zařízením a prezenční forma vzdělávání dětí s handicapem tedy byla omezena na kratší dobu než u jiných žáků.

Děti s poruchou autistického spektra, se střední či těžkou mentální retardací nyní ve speciálních školách převažují. Příznaky a projevy u dětí s autismem jsou rozmanité, často velmi individuální, projev u každého dítěte je jiný, avšak mají mnoho společných znaků a z toho vyplývají i jejich specifické potřeby. Všeobecně lze říci, že dítě, které trpí některou z forem autismu, nedokáže v plné míře porozumět svému okolí, tedy tomu, co vidí a slyší. Poruchy v sociální oblasti jsou ty nejtypičtější z projevů u dětí s autismem. Jedním z důvodů tohoto chování je nepochopení verbálních a neverbálních signálů, které se v okolním prostředí

vyskytují, což může způsobit následné vyhýbání se dalšímu sociálnímu kontaktu (Vágnerová 2008, s. 319). Tady bych ráda zdůraznila, jak důležité může být pro tyto děti navštěvovat pravidelně kolektiv dětí a pravidelnost v práci s těmito dětmi. Většina dětí s PAS stojí o sociální kontakt, protože jej však nedokáží přiměřeně navázat a dostatečně nerozumí okolnímu světu, jsou úzkostné a deficit v této oblasti se prohlubuje (Thorová 2012, 61–77).

A jak je to tedy s distanční výukou pro děti s autismem? Pro děti s autismem je často nucené domácí vzdělávání přijímáno přímo skvěle, protože doma, ve svém prostředí, jsou nejraději. Často právě domácí prostředí nechtějí opustit. Nechtějí se učit novým sociálním dovednostem. Avšak nechtějí se ani vzdělávat. Doma dostávají vše, co chtějí, je velmi těžké jim nastolit a udržet režim. Pokud si odvyknou od školní pravidelné docházky, je náročné ji opět nastolit. Opětovný nástup do školy je provázen agresivními záchvaty a minimálně prožívají velkou stresovou zátěž, a to jak děti, tak i rodiče. Těmto dětem nelze vysvětlit, co je to epidemie, nutnost nošení roušek a další opatření. Takže střídání prezenční a distanční výuky je pro ně nepochopitelné. Ze zkušenosti je známo, že mnohé z těchto dětí do školy opravdu rády nechodí a maximálně jsou schopny akceptovat pravidlo - učíme se ve škole, ale nikoliv doma. Proto změna na učíme se i doma, je často obtížná. Nadto je pro ně školní prostředí často jediné, kde si osvojují aspoň části ze sociálních návyků, místo, kde se stýkají s dalšími lidmi a vrstevníky kromě rodiny. Mají možnost se aktivně účastnit nejrůznějších aktivit od plavání, zpěvu, hipoterapie či pravidelných naučných vycházek. Rodiče s nimi často zůstávají jen v domácím prostředí a z důvodu společensky neúnosného chování s nimi nikam nechodí. Při distanční výuce a pobytu jen doma si tak děti již osvojené návyky zase odbourávají. Nepotřebují je. Na základně svých zkušeností často vidím, že se chování dětí, pokud navštěvují školní zařízení do určité míry, někdy více, někdy méně, zlepšuje. Někdy se i velmi výrazně zlepšuje. Děti se v mnoha ohledech začnou chovat sociálně v přijatelně. V domácím prostředí se však zase přínosné návyky odbourávají a chování se zhoršuje.

A nyní blíže k epidemii způsobené Covid-19 a uzavření škol. Z výše uvedeného je zřejmé, že kromě zcela specifických nároků na výuku, mají takřka všechny tyto děti, tedy děti s nějakým druhem handicapu, velmi omezené sociální kontakty. Sociální kontakty jim často poskytuje jen škola, kdy jejich učitelé, další pedagogičtí i nepedagogičtí pracovníci a spolužáci se pro ně stávají kromě rodičů často jedinou možností společenského života, kde jsou bráni i se svým handicapem jako plnohodnotné. Kde si také mohou rozvíjet své sociální dovednosti, nastavovat hranice, což je pro ně velice důležité a řekla bych takřka životně důležité. Sociální

izolovanost těchto dětí během epidemie a uzavření škol byla často 100% a s ohledem na jejich další omezení by mohla mít těžko napravitelné následky, což záleží na tom, jak dlouho by byly školy uzavřeny. Jejich rodiny často pocítují sociální izolovanost a mají zvýšenou zátěž na psychiku i bez výskytu epidemie. Na rodiče handicapovaných žáků jsou kladeny opravdu veliké nároky. Častěji než při distanční výuce u zdravých dětí hrozí vyhoření. Škola často není jen partnerem a útočištěm pro děti, ale i pro rodiče.

Závěrem bych shrnula, že na základě výzkumu má prezenční výuka oproti distanční formě výuky ve speciálních školách velký význam a to nejen z hlediska vzdělávání, ale hlavně také z hlediska sociálního, kdy tito žáci při distanční výuce často přijdou o jedinou možnost obohacení se o další sociální vztahy. Distanční forma výuky nemůže plně nahradit prezenční výuku a není to ani jejím cílem.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.

ZLÁMALOVÁ, Helena. *Úvod do distančního vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. Texty k otevřenému a distančnímu vzdělávání. ISBN 80-244-0276-9.

STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. 1. vyd. Brno: Podané ruce, 1999. 200s. ISBN 80-85834-60-X.

PRŮCHA, Jiří a Jiří MÍKA. *Distanční studium v otázkách: (průvodce studujících a zájemců o studium)*. Praha: Centrum pro studium vysokého školství, 2000. ISBN 80-86302-16-4.

NOCAR, David. *E-learning v distančním vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0802-3.

THOROVÁ, K., 2012. *Poruchy autistického spektra*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0215-8.

GILLBERG, Ch., PEETERS, T., 2008. *Autismus – zdravotní a výchovné aspekty*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-498-4.

SPITZER, Manfred. *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7294-872-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN isbn978-80-7367-414-4.

PRŮCHA, Jan. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. Praha: Portál, 2001. Pedagogická praxe. ISBN isbn80-7178-584-9.

ROHLÍKOVÁ, Lucie a Jana VEJVODOVÁ. *Vyučovací metody na vysoké škole: praktický průvodce výukou v prezenční i distanční formě studia*. Praha: Grada, 2012. ISBN isbn978-80-247-4152-9.

SAK, Petr a Jiří MAREŠ. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-230-0.

Seznam použitých internetových zdrojů

Metodika pro distanční vzdělávání – edu.cz. edu.cz – Jednotný metodický portál

MŠMT [online]. Copyright © 2020 [cit. 23.11.2021]. Dostupné

z: <https://www.edu.cz/methodology/metodika-pro-vzdelavani-distancnim-zpusobem/>

Internet usage statistic [online]. c2006. [cit.2006-06-02]. Dostupné

z: <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>

Glosář - *Ilearningeuropa.com* [online]. c2006. [cit.2006-05-03]. Dostupné z:

<http://www.elearningeuropa.info/index.php?page=glossary&menuzone=1>

SEZNAM ZKRATEK

E-mail	Elektronická pošta, která umožňuje počítačový přenos dat a zpráv pomocí internetu či jiné elektronické komunikační sítě.
Chat	Synchronní elektronický rozhovor, umožňující komunikovat textově i graficky mezi více účastníky
Offline	Je vše, co není v reálném čase přístupno s patřičnou odezvou
Online	Je vše, co je zprostředkováváno v reálném čase s patřičnou odezvou
PAS	Porucha autistického spektra
RVP	Rámcový vzdělávací program
ŠVP	Školní vzdělávací program
ZŠ	Základní škola
ZŠS	Základní škola speciální

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Alena Tomasová

Název kurzu: Studium v oblasti pedagogických věd pro učitele odborných předmětů,
praktického vyučování a odborného výcviku

Název práce: Distanční výuka a specifika distanční výuky ve speciálních školách

Rok: 2021

Počet stran textu bez příloh: 26

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 12

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 3

Počet ostatních zdrojů: 0